

BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ KAMU YAPILARI¹

PUBLIC BUILDINGS OF THE FIRST NATIONAL ARCHITECTURAL PERIOD

Doç. Dr. Esra YALDIZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Konya/Türkiye

Y. Mimar Özge PARLAK

Konya/Türkiye

Article Type : Review Article / İnceleme Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.947>

Reference : Yaldız, E. & Parlak, Ö. (2018). "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları", International Social Sciences Studies Journal, 4(24): 4930-4947

ÖZ

Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde Batılılaşma hareketleri ile doğan yeni yapı ihtiyacını karşılamak için oluşmuş bir mimari üslup olan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni ulusun kimliğini oluşturmak için devam etmiştir. 1908'de II. Meşrutiyet' in ilanı ile başlayıp, 1930'larda sona eren dönem ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi olarak adlandırılan mimari süreç içerisinde birçok kamu yapısı, oteller, banka binaları, bakanlık yapıları, eğitim yapıları ve konutlar inşa edilmiştir. Oluşturulan bu mimari ürünlerde üslupsal birlik dikkat çekicidir. Özellikle kamusal binalara dikkat çekilecek olur ise genellikle dikdörtgen plan şemalı ve simetrik bir tasarımın hakim olduğu, yapıların orta aks girişli ve anıtsal özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Yapıların ana cephelerinde özellikle abartılmış bir anıtsallık bulunmakta; Osmanlı ve Selçuklu mimari elemanlarının cephelerde yer aldığı görülmektedir. Kemerli pencereler, kubbeler, Türk yıldızlı işlemler, çini süslemeler, ince taş işçiliği kamusal binaların cephe tasarımında sıklıkla kullanılan mimari elemanlar olmuştur.

Anahtar kelimeler: I. Ulusal Mimarlık Dönemi, Kamu Mimarlığı

ABSTRACT

The First National Architectural Period, which was an architectural style initiated to meet new architectural requirements of Ottoman Empire during its final period, continued to exist after the proclamation of the republic for creating the identity of the new nation. Many public buildings, hotels, bank buildings, schools and houses were constructed during the architectural period which was named as the First National Architectural Period that started in 1908 with the proclamation of the second Constitutional Era and ended in 30s. A stylistic unity can be clearly seen in these architectural products. The style of public buildings suggests that they generally have a rectangular plan, symmetric design, entrances with middle axis, and they carry monumental characteristics. An excessive monumentality is clear on the main fronts. In addition, architectural elements of Ottomans and Seljuks can be found on the fronts. Architectural elements that were used on the fronts of public buildings include arched windows, domes, Turkish decorations with star figures, tiling works and precise stonemasonry.

Keywords: The First National Architectural Period, Public Architecture.

1. GİRİŞ

16. yüzyılın sonunda gelişmesini tamamlayan Osmanlı İmparatorluğu, Sanayi ve Fransız Devrimleri'nin etkisiyle gelişmeye devam eden Batılı devletlerin gerisinde kalmıştır. İmparatorluk bu durumdan kurtulmak için bazı düzenlemeler yapmaya başlamıştır (Hasol, 2017). Bu düzenlemeler öncelikle askeri alanda başlamış olup daha sonra tüm alanlara yayılmıştır. Fakat çöküş dönemine giren Osmanlı İmparatorluğu, yapılan

¹ Bu çalışma Özge Parlak Tarafından NEÜ FBE Mimarlık Anabilim Dalında Doç.Dr. Esra Yaldız danışmanlığında 2018 yılında tamamlanmış olan "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapı Tipolojileri Ve Konya'daki Eğitim Yapılarının Analizi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılarak üretilmiştir.

düzenlemeler ile doğan ihtiyaçları kaldıramaz hale gelince II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı aydınları tarafından İttihat ve Terakki Partisi kurulmuştur. (web iletisi 1). Topluluğun amacı İslam'ın yerine Türklük kavramını oluşturmak, çok uluslu olan millet için, ortak din yerine ortak tarih, kültür ve dil mirasının savunulması olmuş (Alpagut, 2005); bu durum ortak bir mimari üslubun oluşması desteklenmiştir (Şenyurt, 2011). Yapılan bu çalışmalar sonucunda, geçmişte kullanılan mimari elemanların, değişen mimari ihtiyaçlar ile yorumlanması ile oluşmuş bir akım olan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ortaya çıkmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, II. Meşrutiyet'in ilanı ile başlamış ve 1930'lu yıllara kadar devam etmiş, adını ise 1970'lerden sonra almıştır (web iletisi 2; Yavuz, 2009). Cumhuriyet'in kurulmasıyla etkisini yitirmeyen mimari dönem, yeni kurulmakta olan ulus ortamı içinde kullanım alanlarını arttırmış ve gelişme göstermiştir. Ayrıca savaştan çıkmış ve yoksulluktan dolayı dış bağlantılara kapalı olan ülkede, bu akım mimari alanda ulusal bilincin oluşmasını sağlamıştır (Sözen, 1984). Birinci Ulusal Mimarlık dönemi yapıları yaşanan tüm gelişmelerin bir göstergesi, sembolü haline gelmiştir (Acer, 2016).

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde hizmet vermiş olan mimarlar genellikle bu akımı desteklemiş ve çalışmalarını bu üslup ile devam ettirmişlerdir. Dönemin en önemli mimarlarından birisi Mimar Kemalettin Bey'dir. Eğitimi boyunca hem ülke içinde hem ülke dışında çalışmalarda bulunmuştur. 1900'lü yıllarda mimarlık eğitimi verilen Hendese-i Mülkiye'de ders vermiş; 1909 yılında İnşaat ve Tamirat Müdürü olmuş ve bu dönemde Ulusal Dönemin özelliklerini taşıyan birçok yapı üretmiştir (web iletisi 2). Dönemin önemli mimarlarından bir diğeri ise Mimar Vedat Tek'tir. Mimarlık hayatı boyunca Sanayi-i Nefise Mektebi'nde ve Mühendis Mekteb-i Ali'de dersler vermiştir. (web iletisi 2; Sözen, 1996). Diğer öncü mimarlar ise Mimar Muzaffer, Arif Hikmet Koyunoğlu, Ahmet Kemal, Tahsin Sermet, Ali Talat, Falih Ülkü, Hafı, Necmeddin Emre ve İtalyan Giulio Mongeri (Aslanoğlu, 2010), Mehmet Nihat, Vasfi Egeli, Mukbil Kemal, Y. Terziyan, Nafilyan, Ahmet Burhanettin Tamcı, Alaettin Özaktaş, Aram Hancıyan, Cemil, Ekrem Hakkı Ayverdi, Galip, İbrahim Beykosoğlu, İrfan, J. D'Armi, Kavafyan, Küçük Kemal, Kemal Altan, Leon Güreğyan, M. D. Çurvidas, Mehmet Feşçi, Mesut Özok, Nesim Sisa, Nuri Nafiz, Rafael Rus, Şefik, Tanaş Yamas, Taşçıyan, U. Ferrari, Yahya Ahmet, Yorgiadis, Ziya, Zühtü Başar'dır (Kızıldere, 2005; Sözen, 1984). Bunlara ek olarak Ahmet Kemalettin, Denari, Hafı, Kiryakidis, Pappa, Peçilas ve Vangel gibi mimarlardan da bahsedilmektedir (Sözen, 1984).

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi genel anlamda Osmanlı ve Selçuklu yapılarındaki kemerler, motif ve bezemelerin; Batının yapım tekniği ile yeniden yorumlandığı eklektik bir mimari üslup olarak tariflenmektedir. Bu mimari üslup, Neo-Barok akımının eklektikliğini, Art Nouveau'nun özellikleri ile birleştiren bir tutum sergilemektedir (Sıkıçakar, 1991). Ulusal bilincin mimari anlamda da oluşmasını sağlamak temel amaç olmuştur. Bu dönemde inşa edilen yapılarda, özellikle dış cephelerinde Osmanlı ve Selçuklu motiflerinin kullanılması, ulusal bilincin oluşmasını destekleyici nitelikte olmuştur (Aslanoğlu, 2010).

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubu içerisinde, devlet düzenindeki değişiklik paralelinde özellikle kamusal yapılara ihtiyaç duyulması sebebi ile kamu mimarlığı ön plana çıkmaktadır. Çalışma kapsamında Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde inşa edilmiş olan kamu yapıları plan, cephe ve iç mekan özellikleri ile incelenerek tipolojileri ortaya konulmuştur.

2.BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ KAMU YAPILARI

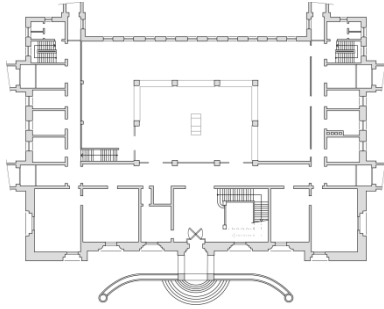
Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde inşa edilen yapıları genel olarak bakanlık, kamu binaları, otel, konut ve eğitim yapıları adı altında gruplandırmak mümkündür. Bu dönemde inşa edilen yapıların hemen hemen hepsi Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Bu dönemde inşa edilen yapıların ortak özelliği iç mekanların sadece fonksiyona cevap verecek şekilde tasarlanıp daha sade olması, buna karşın cephelerinde oldukça abartılmış olmasıdır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu yapıları; bankalar, eğitim yapıları, müdürlük binaları, meclis, teşkilat binaları, adliye, müze ve PTT yapıları şeklinde değişen devlet düzenin ihtiyaçları doğrultusunda bir çeşitleme göstermektedir. Dönemin kamu yapıları şehir merkezlerinde konumlanmış olup, nadiren de olsa köşe parsellerde yer alan kamu yapılarını da görmek mümkündür. Genellikle dikdörtgen plan şemasına sahip olan kamu yapıları, simetrik olarak tasarlanmıştır. Yapıların cephelerinde ise hem yatayda hem düşeyde bir kademelenme mevcut olup, Osmanlı ve Selçuklu mimarisindeki özellikle sivri kemer ve kubbe gibi cephe elemanları kullanılarak anıtsallık etkisi artırılmıştır. İç mekan süslemeleri inşa edilen kamu yapısının fonksiyonuna göre farklılık göstermekte; banka yapılarında, daha yoğun bezemeler kullanılırken eğitim yapılarında bezemelerin daha sade kullanıldığı görülmektedir. Çalışma kapsamında Ankara Ziraat Bankası İdare Binası, İzmir Roma Bankası, Türkiye İş Bankası Ankara İdare Merkezi, II. TBMM binası, Hariciye Vekaleti Binası, Ankara Türk Ocağı Binası, Ankara Tekel Başmüdürlük Binası, Ankara Etnografya Müzesi, Konya PTT binası, Kara Mustafa Paşa

İlkokulu, Gazi ve Latife Okulları, Sivas Lisesi ve Sanayi Mektebi gibi kamusal yapılar plan ve cephe özellikleri ile incelenerek, tipolojileri ortaya konulmuştur.

2.1.Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları Plan Analizi

Birinci Ulusal Mimarlık dönemi yapılarının plan özellikleri incelendiği zaman, birçoğunun tek bir dil ile tasarlandığı görülmektedir. Genel olarak kamu yapılarında, fonksiyonları önemsenmeksizin dikdörtgen plan şemasının kullanıldığı, geniş saçaklı, pencerelerde kemer düzeninin kullanıldığı, simetrik planlama anlayışının hakim olduğu görülmektedir.

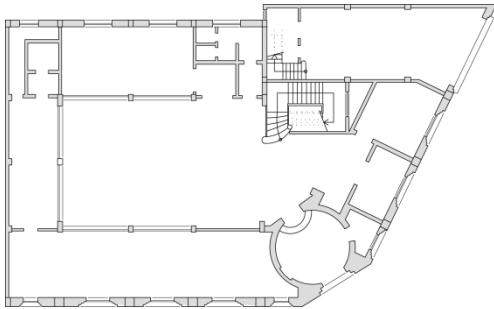
Ankara Ziraat Bankası İdare Binası: 1926'da Mongeri tarafından tasarlanan yapı, Simetrik plan şemasına sahip olup, bodrum, zemin, iki kat, asma kat ve çatıdan oluşan bir yapıdır (Resim 2.1). Zemin katta U şeklinde koridor sistemine sahip olup, üst katlarda bu orta kısım galeri boşluğu olarak tasarlanmıştır. Bankanın tüm holleri galeri üzerinde oluşturulan ışıklıktan aydınlanmaktadır. Böylece hacim olarak oldukça büyük olan bir yapının içi de sürekli ferah kalmıştır. Simetri aksından giriş sağlanmış ve hemen yanına merdiven evi konumlandırılmıştır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Ankara Ziraat Bankası İdare Binası Zemin Kat Planı
(Kaynak: Sözen, 1984'den Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.1. Ankara Ziraat Bankası İdare Binası (Mimarı Giulio Mongeri)

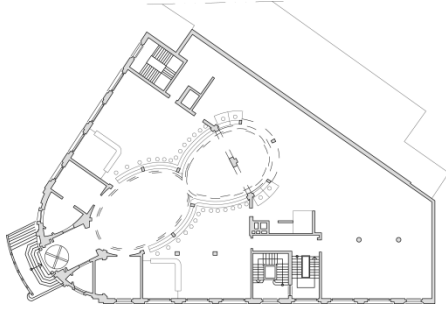
İzmir Roma Bankası: Plan şeması bakımından simetrik olmayan, tamamen fonksiyonu için tasarlanmış yapılar biri, 1930'larda mimar Ahmet Kemal tarafından tasarlanan İzmir Roma Bankası olmuştur (Şekil 2.2). Köşe parselde bulunması sebebi ile giriş tam köşeden sağlanmıştır. Ortada büyük bir hol yer almakta ve tüm mekanlar bu hol çevresinde konumlanmaktadır. Merdiven girişin karşısında tasarlanmıştır. En son aksta bankadan bağımsız olarak mağaza bölümü bulunmaktadır. (Resim 2.2).

Şekil 2.2. İzmir Roma Bankası Zemin Kat Planı
(Kaynak: Kemal, 1933'den Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.2. İzmir Roma Bankası (Mimarı Ahmet Kemal)

Türkiye İş Bankası Ankara İdare Merkezi: Orta holün galeri üzeri ışıklıkla aydınlatılmasına bir başka örnek de 1929 yılında yapılan ve Mongeri'nin tasarladığı yapılardan biri olan Türkiye İş Bankası Ankara İdare Merkezi binasıdır (Resim 2.3). Köşe parselde bulunması sebebi ile giriş köşeden sağlanmıştır ve bu alan dairesel formdadır. Giriş aksı kendi içinde simetrik planlanmıştır. Banka olması sebebi ile de planlamada çok bölüm yoktur. Açık ofis şeklinde tasarlanmıştır. Merdiven yapının köşe akslarına doğru yerleştirilmiştir (Şekil 2.3). Birinci Ulusal Dönem yapılarına göre en farklı özelliği ise keşisen iki elipsten oluşan ana holünün bulunmasıdır. Ayrıca asansörü ve kış bahçesi olan dönemin nadir yapılarından biri olmuştur.

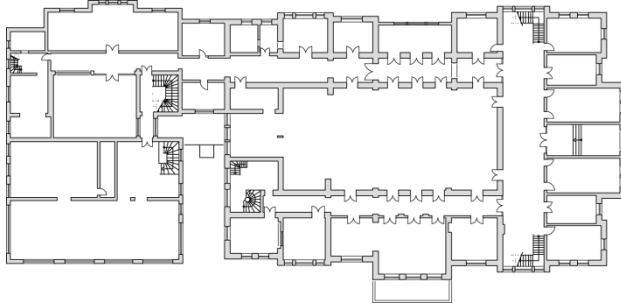

Şekil 2.3. Ankara İş Bankası İdare Merkezi Zemin Kat Planı
(Kaynak: Aslanoğlu, 2010'dan Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.3. Ankara İş Bankası İdare Merkezi (Mimarı Giulio Mongeri)

II. TBMM Binası: Mimar Vedat Tek'in 1924 yılında tasarladığı II. TBMM binası avlulu, koridor etrafında mekanların sıralanmasına önemli bir örnek olmuştur (Şekil 2.4). Orta kısım avlu şeklinde tasarlanmış ve mekanlar bu avlu etrafında sıralanmıştır (Aslanoğlu, 2010). Dikdörtgen plan şemasına sahip yapıda cephede simetriklik sağlamak için mekanlar farklı ölçülerde tasarlanmıştır (Resim 2.4). Yapının çekirdeği girişin doğu ve batı yönlerinde olmak üzere iki yönünde tasarlanmıştır. Servis merdivenleri yapının arka kısımlarında konumlanmıştır.

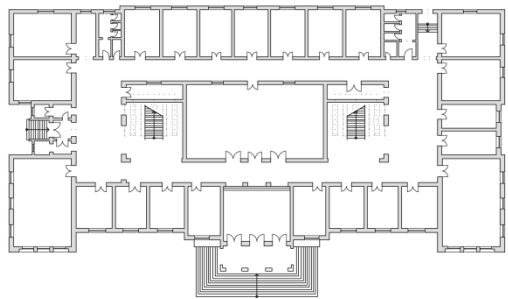

Şekil 2.4. II. TBMM Binası Planı
(Kaynak: Aslanoğlu, 2010'dan Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.3. II. TBMM Binası (Mimarı Vedat Tek)

Hariciye Vekaleti Binası: 1927'de Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından tasarlanan Hariciye Vekaleti Binası Birinci Ulusal Dönem'in tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Simetrik bir plan şemasına sahip olan yapı, dörtgen planlıdır ve merkezinde yer alan büyük bir salonu çevreleyen koridorun etrafında mekanların sıralanması ile biçimlenmiştir (Aslanoğlu, 2010) (Şekil 2.5). Bu yapıda merdivenler avlunun sağında ve solunda yer almaktadır (Resim 2.5).

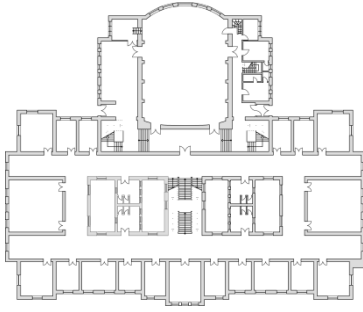
Şekil 2.5. Hariciye Vekaleti Binası Zemin Kat Planı
(Kaynak: Aslanoğlu, 2010'dan Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.5. Hariciye Vekaleti Binası (Mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu)
(Kaynak: Web İletisi 3)

Adliye Binası: Ankara'da bulunan, 1925'de Tahsin Bey tarafından tasarlanan Adliye Binası da Hariciye Vekaleti Binasına plan anlamında yakınlık göstermektedir (Resim 2.6) (Şekil 2.6). U biçiminde tasarlanan

koridorun tam merkezinde ışıklık ile aydınlanan ve bu sayede iç mekana anıtsal özellik kazandıran üç kollu merdivenler bulunmaktadır (Aslanoğlu, 2010).

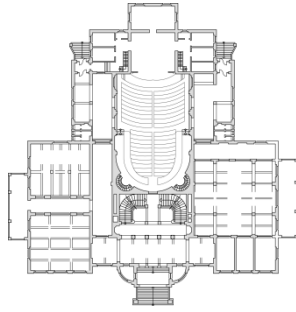

Şekil 2.6. Ankara Adliye Binası Birinci Kat Planı
(Kaynak: Aslanoğlu, 2010'dan Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

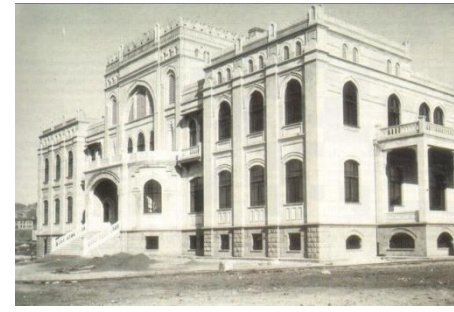

Resim 2.4. Ankara Adliye Binası (Mimarı Tahsin Bey)
(Kaynak: Web İletisi 4)

Ankara Türk Ocağı Binası: 1927 yılında yapılan mimari tasarım yarışmasını kazanarak Ankara Türk Ocağı Binasını tasarlayan Arif Hikmet Koyunoğlu, bu binada da U koridor sistemini kullanmıştır (Şekil 2.7). Mekanlara ulaşım bu koridorlar ile sağlanmıştır. Yapının orta bölümünde büyük bir salon ve düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenler bulunmaktadır (Resim 2.7).

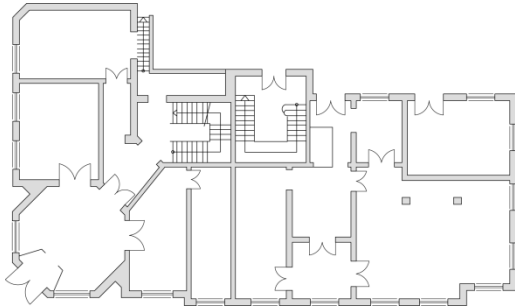

Şekil 2.7. Ankara Türk Ocağı Zemin Kat
(Kaynak: Aslanoğlu, 2010'dan Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.5. Ankara Türk Ocağı (Mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu)
(Kaynak: Web İletisi 5)

Ankara Tekel Başmüdürlük Binası: Giulio Mongeri'nin 1928'de tasarladığı Ankara Tekel Başmüdürlük Binası köşe parselde bulunduğu için bu dönemin L tipi plan şemasına sahip yapılar grubuna girmektedir (Şekil 2.8). Giriş sekizgen olarak tasarlanmış köşe aksında bulunmaktadır. Merdiven yine dönem özelliğine uyumlu olarak iç tarafta konumlanmış olup, çekirdeğin olduğu bölüm doğal aydınlatmaya sahiptir (Resim 2.8).

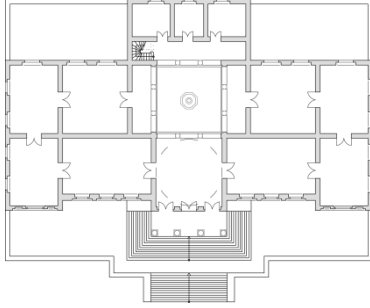
Şekil 2.8. Tekel Başmüdürlük Zemin Kat Planı
(Kaynak: Aslanoğlu, 2010'dan Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.8. Tekel Başmüdürlük Binası (Mimarı Giulio Mongeri)

Ankara Etnografya Müzesi: Plan şeması diğer yapılardan oldukça farklı olan ancak Birinci Ulusal Mimarlık dönemi genel özelliklerini taşıyan bir diğer yapı 1925'te Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından tasarlanmış olan Ankara Etnografya Müzesi olmuştur (Şekil 2.9). Osmanlı dini mimarisini anımsatan yapı,

dikdörtgen ve simetrik bir plan şemasına sahiptir. Giriş aksı merdiven ile yerden yükseltilmiş ve sütunlu sivri kemerler ile son cemaat mahallini anımsatan tarzda tasarlanmıştır. Yine bu dönemin özelliklerinden olan giriş aksı yani simetri aksı geniş tutulmuş ve üzeri kubbe ile örtülmüştür. Simetri aksı ana dağılımı sağlayan büyük bir avlu şeklinde tasarlanmıştır. Ayrıca bu yapı Anıtkabir yapılarına kadar Atatürk'ün naşını barındırması ile de büyük önem taşımaktadır (Resim 2.9).

Şekil 2.9. Ankara Etnografya Müzesi Kat Planı

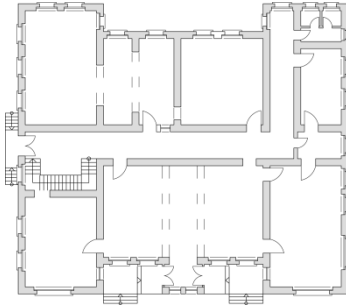
(Kaynak: Sözen, 1984'den Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.9. Ankara Etnografya Müzesi (Mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu)

(Kaynak: Web İletisi 6)

Konya PTT binası: Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin Konya'da bulunan ilk örneklerinden birisi PTT binası olmuştur. 1926 yılında Falih Ülkü tarafından tasarlanan yapı, dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 2.10). Plan olarak simetrik olmasa da plan şeması simetriktir. Yapıya giriş simetri aksından sağlanmaktadır. (Resim 2.10). Fonksiyon olarak yapının zemin katı kamusal kullanım için, üst katı ise idari merkezi için tasarlandığından, düşey sirkülasyon yapının yan girişinden sağlanmış, herkesin göremeyeceği bir yere konumlanmıştır. Kamu yapısı olmasından dolayı yatay sirkülasyon simetri aksına dik olarak tasarlanmamıştır.

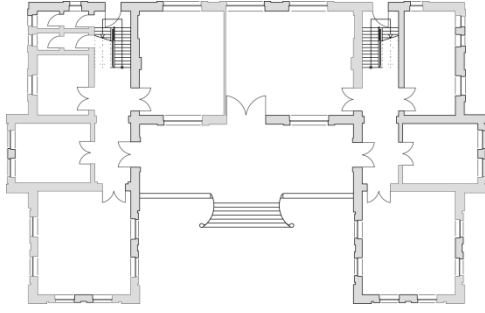

Şekil 2.10. Konya PTT Binası Kat Planı
(Kaynak: Aslanoğlu, 2010'dan Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.10. Konya PTT Binası (Mimarı Falih Ülkü)

Kara Mustafa Paşa İlkokulu: Erken Birinci Ulusal Mimarlık örneklerinden birisi olan, Merzifon'da bulunan ve günümüzde belediye binası olarak hizmet veren Kara Mustafa Paşa İlkokulu olmuştur (Resim 2.11). Geniş bir bahçe içine konumlanmış olan yapı Merzifon'un merkezinde bulunmaktadır. Bodrum üzeri iki kat olarak tasarlanmıştır. Merzifon Kara Mustafa Paşa İlkokulu planlama olarak simetrik plan şemasına sahiptir. Plan tasarımı incelenen diğer yapılardan farklı olarak U şeklinde tasarlanmıştır (Şekil 2.11). Giriş orta akstan yani simetri aksından oldukça geniş bir merdiven ile sağlanmıştır. Giriş içeri çekilerek köşe akslar dışarı çıkartılmıştır. Merdiven yapının merkezinde olmayıp köşe aksların hizasında iki adet olmak üzere tasarlanmış, merdiven kısmında da simetri sağlanmıştır. Yan cephelerde dışa taşırılan mekanlar idari bölüm olarak tasarlanmıştır.

Şekil 2.11. Merzifon Kara Mustafa Paşa İlkokulu
Kat Planı

(Kaynak: Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

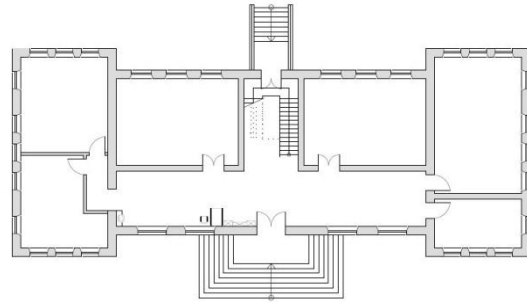
Resim 2.11. Merzifon Kara Mustafa Paşa İlkokulu

(Kaynak: Vakıflar Bölge Müdürlüğü ,2006)

Gazi ve Latife Okulları: 1924 yılında Mimar Mukbil Kemal Taş tarafından tasarlanan ve ilkökul tip projelerinin ilki sayılan Gazi ve Latife Okulları bu özelliği ile oldukça önemli görülmüştür (Resim 2.12). Bu tarihten sonra her kentte açılan Gazi Okulları'nın ilk örneği olmuştur. İkiz olarak tasarlanan yapıların biri kız okulu biri erkek okulu olarak kullanılmıştır. Karma eğitime geçildikten sonra kullanım birleşmiştir. Bodrum üzeri iki kat olarak tasarlanmıştır. İlkokul yapılarına tip proje olarak örnek teşkil eden Gazi ve Latife Okulları simetrik bir plan şemasına sahiptir (Şekil 2.12). Katlar arasındaki mekanlar düşey simetriklik göstermektedir. Orta aksta giriş bulunmaktadır. Giriş diğer yüzeylerden dışarıda, köşe akslar girişten de dışarıda tasarlanmıştır. Girişin hemen karşısında merdiven evi bulunmaktadır. Merdivenin yan kısımlarında ise sınıflar ve atölyeler bulunmaktadır (Alpagut, 2005).

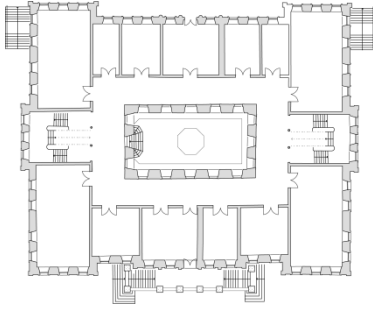
Resim 2.12. Ankara Gazi ve Latife Okulları
(Mimarı Mukbil Kemal Taş)
(Kaynak: Web İletisi 7)

Şekil 2.12. Tip İlkokul Yapısı Zemin Kat Plan Şeması

(Kaynak: Erdoğan, 2009'dan Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Sivas Lisesi: Mülki İdadi olarak 1892 yılında eğitim öğretime açılmış olan Sivas Lisesi'ni, Sivas'ın başmühendisi olan Şahin Agopyan tasarlamıştır. Birinci Ulusal Dönem erken yapılarındandır. Sivas'ın merkezinde bulunan yapı büyük bir alan içine konumlanmıştır. Bodrum üzerinde iki kattan oluşmaktadır. Dörtgen plan şemasına sahip olan Sivas Lisesi simetrik olarak tasarlanmıştır (Şekil 2.13). Mekan boyutları, pencereler, merdiven gibi tüm öğeler bir simetri içinde ve birbirinden farklı olmadan planlanmıştır. Yapıya giriş simetri aksı olan orta akstan sağlanmıştır. Girişin hemen karşısında iç avlu vardır. Yukarıdan ışık alan birkaç basamakla döşemeden ayrılmış olan bu iç avlu mekanı ferahlatan ve aydınlatan özelliğe sahiptir. Avlunun iki yanında merdiven çözümlenmiştir. Bu merdiven de birbirine simetrik olarak tasarlanmış olup üç kollu olarak planlanmıştır. Merdivenler dış cepheyle bağlantılı olduğu için pencereler ile aydınlatılmıştır. Birinci katta da hem planlama anlamında hem de düşey olarak simetrik devam ettirilmiştir. Bu katta ayrıca girişin üzerine denk gelen bir balkon mekanı oluşturulmuştur. Giriş merdivenleri ve korkulukları mermer olup yapının balkon korkulukları da mermerdir ve balkonu dört adet yine işlenmiş sütunlar taşımaktadır. Giriş aksında kullanılan bu işleme yapının anıtsal bütünlüğünü sağlamıştır (Resim 2.13). Dış cephede taş iç mekanda ahşap ve alçı ağırlıklı çalışılmıştır.

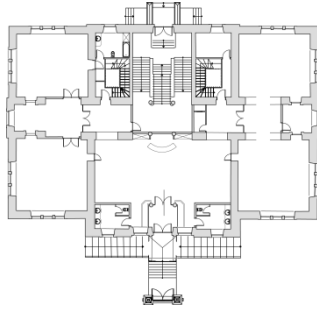

Şekil 2.13. Sivas Lisesi Birinci Kat
(Kaynak: Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.13. Sivas Lisesi (Mimarî Şahin Agopyan)
(Kaynak: Web İletisi 8)

Sanayi Mektebi: Sultan Abdülmecid zamanında batılılaşma hareketleri, Osmanlı için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemin Anadolu'daki ilk örneklerinden biri de 1898 yılında İzzetli Şefik Bey tarafından (Sözen ve Dülgerler 1978) tasarlanan Sanayi Mektebi'dir (Resim 2.14). Küçük bir bahçe içinde tasarlanan yapı konum itibarıyla eski Konya'nın bulunduğu Mevlana Caddesi üzerinde konumlanmıştır. Bodrum üzerinde iki kattan oluşan yapının çatı arası da kullanılmaktadır. Konya Sanayi Mektebi, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin en erken örneklerinden biri olmasına rağmen plan şeması ile bu dönemin neredeyse tüm özelliklerini taşımaktadır. Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı her yönüyle tamamen simetriktir (Şekil 2.14). Ana girişi orta akstan sağlanmıştır. Merdiven ise girişin karşısında konumlanmıştır. Merdivenin arka kısmında ikinci bir giriş bulunmaktadır. Merdiven evi dönem özelliği ile dış cepheye bakmaktadır ve büyük pencereler ile doğal ışık ile aydınlatılmıştır. Simetri aksı giriş, merdiven gibi fonksiyonlarla, köşe akslarda sınıf mekanları ile tasarlanmıştır. Farklı eğimdeki çatı ile çatı arası da dönemde çok amaçlı salon olarak kullanılmıştır.

Şekil 2.14. Konya Sanayi Mektebi Kat Planı
(Kaynak: Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi'nden Alınan Ölçüler Doğrultusunda Şematize Edilmiştir.)

Resim 2.14. Konya Sanayi Mektebi (Mimarî İzzetli Şefik Bey)

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi kamu yapıları plan özelliklerine bakıldığında, genellikle simetrik plan şemalarının kullanıldığı görülmektedir. Yapıların büyük çoğunluğunda girişler, geniş ve büyük olarak tasarlanmıştır. Genellikle giriş holünün diğer tarafı, ikinci bir giriş kapısı ile dış mekâna bağlantı sağlamaktadır. Simetri sağlamak için ise koridorun her iki tarafına da mekânlar yerleştirilmiştir. Bu tarz plan şemasına sahip olan yapıların merdivenleri girişin yanında ya da tam karşısında konumlandırılmıştır.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde avlulu plan şemasına sahip olan yapılar da bulunmaktadır. Bu yapılarda merdiven avlunun ortasında veya oluşturulan galerinin iki yanında olacak şekilde tasarlanmıştır. Bazı yapılarda avluda mekânlar bulunmakta ve onun etrafında dolaşan bir koridor sistemi yer almaktadır. Bazılarında ise avlu boş bırakılmış ve üst taraftan aydınlatılan bir galeri boşluğu oluşturulmuştur. Böylece kütle olarak büyük olan mekânlar daha ferah hale gelmiştir.

Köşe parselde bulunan yapılarda daha farklı çözümlere gidilmiştir. Bu yapılar genellikle L plan şemasına sahiptir. Binaya girişler köşe akstan sağlanmaktadır. Girişlerin olduğu bu köşe akslar dairesel veya sekizgen tabanlı tasarlanmış olup üst kısımda yükseltilerek farklı üst örtülerle kapatılmıştır. Merdiven genellikle yapının iç taraflarında tasarlanmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının genelinde merdiven evinde açılan pencere ile doğal aydınlatma ve havalandırma sağlanmıştır.

Bu dönem yapılarında, mekânlara giriş kapıları da genellikle geniş ve yüksektir. Böylece yapılara anıtsal bir görünüm kazandırılmıştır. Kapıların üst kısımlarından koridorun ışık alması sağlanmıştır. Bazı yapılarda koridorlar dış cepheye bakmaktadır, böylece geniş ve büyük pencereler ile doğal aydınlatma sağlanmıştır. Çoğu zaman plan tasarımında simetri katlar arasında da geçerli olmuştur. Her katta mekanlar bazı örneklerde birbirinin aynısıdır. Mekan kullanıcıları ve yapının fonksiyonu önemsenmemiş ve cephede simetrikliği sağlamak için plan şemaları oluşturulmuştur (Tablo 2.1).

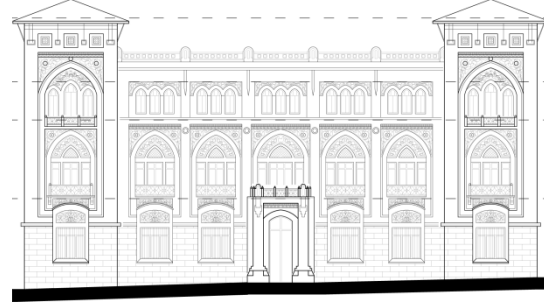
2.2. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları Cephe Analizi

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde cephe düzenlemesine bakılacak olursa, Osmanlı ve Selçuklu mimari elemanlarının uygulandığı görülmektedir. Yapılarda fonksiyon ve plan tasarımı önemsenmeksizin cephe tasarımı yapılmıştır. Bu konuda Behçet Ünsal şu sözleri söylemiştir: "... *Planda Türklüğün ne olduğu belirlenmemiştir. Mongeri 'Planları değil de evvela fasadları görelim' derdi. Zira mimari fasad sanatçılığı olarak yorumlanıyordu... Vaziyet planı ise pek aranmazdı. Vedat Bey, 'Siz iyi bir proje yapmaya bakın, iyi bir proje nereye olsa uyar' demiştir.*" (Sözen, 1984). Yapıların ana cephe olarak adlandırılan kısımları diğer cephelere göre daha nitelikli olarak tasarlanmıştır. Bu durumun iki sebebi vardır. Birincisi yenileşen bir ülkede oldukça fazla yeni yapı ihtiyacının bulunması, ikincisi ise hem Osmanlı'nın son dönemlerinde hem de Cumhuriyet kurulurken yapılan harcamaların kısıtlı olmasıdır (Sıkıçakar, 1991).

Ankara Ziraat Bankası İdare Binası: Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının balkonlu örneklerinden birisidir. Köşe aksları hariç yapının üst kısmı boydan boya balkon olarak tasarlanmıştır. Oluşturulan balkonun korkuluklarında da Selçuklu yıldız motifi işlenerek yapının görsel etkisi artırılmıştır. Yapılara anıtsallık katmak adına çatı kotlarında farklılık gösteren yapılardan biri Ankara Ziraat Bankası İdare Binası olmuştur. Köşe aksları yükseltilmiş, çatının diğer kısımları balkon oluşturularak kapatılmıştır. Yükseltile köşe akslarının üzeri kırma çatı ile kapatılmış ve yine dönem özelliği olan abartılmış saçaklar kullanılmıştır. Saçakların alt kısımlarında işlemler mevcuttur. Her katın pencere karakteri birbirinden farklıdır. Zemin katta basık kemerli, birinci katta sivri kemerli, son katta ise üçlü grup kemerli pencere detayları vardır. Her katın kemer alınlıkları çeşitli desenlerle işlenmiştir. Yapı, katlar arasında mukarnaslı kornişleri, korkuluk duvarları, kabartmalı işlemleri ve baklavalı sütun başlıklarıyla Birinci Ulusal Dönemin en anıtsal binaları arasında yerini almıştır (Şekil 2.15). Ana caddeye bakan cepheleri muazzam şekilde işlemeli ve anıtsallık etkisinde iken arka cepheleri oldukça sade tutulmuştur (Resim 2.15).

Resim 2.15. Ankara Ziraat Bankası İdare Binası

Şekil 2.15. Ankara Ziraat Bankası İdare Binası Giriş Cephesi

İzmir Roma Bankası: cephe özellikleri bakımından diğer yapılardan farklıdır. Öncelikle giriş kısmının üzeri diğer yapılardaki gibi yükseltilmiştir. Fakat üzeri teras çatı olarak bırakılarak daha yalın görünmesi sağlanmıştır. Bu yapının pencerelerinde sivri kemer kullanılmamıştır. Genellikle basık kemer kullanılıp, kalınlıklarında ve işlemlerinde farklılık oluşturulmuştur. Kemerlerin alınlıkları genelde alçı ile şekillendirilmiştir. Pencereler arası, dikey olarak yivli elemanlar ile bölünmüştür. Ayrıca zemin katta kullanılan rustik taş kaplama ile diğer katlardan ayrılması sağlanmıştır. Girişin üzerindeki balkon korkuluğu ve pencere altlarına yapılmış olan korkuluklar dökme demirden yapılmıştır. Yapı bu özellikleri ile dönemin diğer yapılardan farklılık göstermektedir. Osmanlı özelliklerinden çok Batı tarzı (Kemal 1933) baskın olmuştur (Resim 2.16) (Şekil 2.16).

Resim 2.16. İzmir Roma Bankası

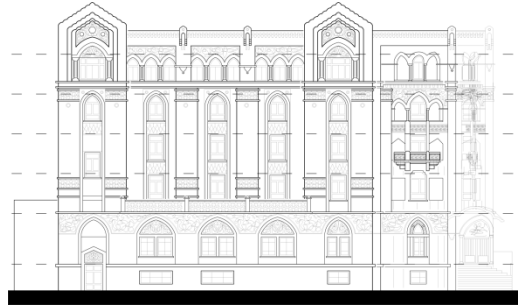

Şekil 2.16. İzmir Roma Bankası Giriş Cephesi

Ankara İş Bankası binası: cephe özellikleri incelendiği zaman yapıyı diğer yapılardan ayıran en önemli özelliğinin, sadece Osmanlı'yı canlandırması değil aynı zamanda Batı özelliklerini de taşıması olduğu görülmektedir. Giriş kapısı üzerinde bulunan saçak bu anlamda en dikkat çeken kısmı olmuştur (Resim 2.17) (Şekil 2.17).

Resim 2.17. Ankara İş Bankası Giriş Detayı

Şekil 2.4. Ankara İş Bankası İdare Merkezi Giriş Cephesi

II. TBMM binası: giriş aksında balkon bulunan önemli örneklerden biri olmuştur (Aslanoğlu, 2010) (Şekil 2.18). Balkonlar giriş aksı ile hem yüzey olarak tasarlanmıştır. Giriş aksının vurgulanması için kapı etrafındaki taş süsleme yükseltilmiş ve üzerindeki balkonla beraber çalıştırılmıştır. Yan kısımlardaki balkon korkuluklarında taş kullanılmıştır. Yapının zemin kat pencereleri düz üst kat pencereleri sivri kemerli ve basık kemerli yapılmıştır. Alt kattaki düz pencerelerin üzerinde taştan basık kemer süslemeler vardır. Zemin kattaki kemerlerin altlarında ve üst katta dikdörtgen panolar içinde çini süslemeler mevcuttur. Abartılan saçakların iç yüzeyleri ahşap işleme ile kapatılmıştır (Resim 2.18).

Resim 2.18. II. TBMM Binası

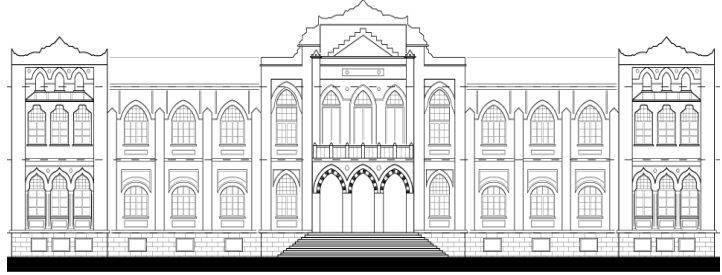

Şekil 2.5. II. TBMM Binası Giriş Cephesi

Hariciye Vekaleti Binası: giriş aksında yani orta aksta Osmanlı mimarlığında olduğu gibi ayaklar ile kemerler yapılmış ve alınlık kısımları taş rozetlerle süslenmiş aynı şekilde köşe akslarda da üst kısımlar taş rozetlerle bezenmiştir (Şekil 2.19) (Aslanoğlu, 2010). Yine Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde görülen özelliklerin birisi de giriş aksının üzerinde balkonların yer almasıdır. Zemin kat pencereleri basık kemerli iken üst kat pencereleri sivri kemerli olarak uygulanmıştır. Bu yapının ön cephesi bezeme bakımından oldukça zengin iken arka ve yan cepheleri daha sade tasarlanmıştır (Resim 2.19).

Resim 2.19. Hariciye Vekaleti Binası
(Kaynak: Web İletisi 9)

Şekil 2.6. Hariciye Vekaleti Binası Giriş Cephesi

Ankara Adliye Binası: Cephede çini süslemelerinin yoğun olduğu yapılardan birisi de Ankara Adliye Binasıdır (Resim 2.20). Bu çiniler sadece son kat kemer alınlıklarında cephe boyunca kullanılmıştır. Diğer katlarda kemerlerin taş kaplamalı değil oyma şeklinde tasarlanmış olması ile diğer yapılardan farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklara göre giriş aksının üzerinde sekizgen tabanlı bir kubbe olduğu ve daha sonra da kaldırıldığı ifade edilmektedir (Aslanoğlu, 2010). Yapının zemin katında basık kemerli pencereler, birinci katında düz pencereler ve son katında ise sivri kemerli pencereler kullanılmıştır. Zemin kat pencereleri önünde dökme demirden korkuluklar bulunmaktadır (Şekil 2.20).

Resim 2.20. Ankara Adliye Sarayı
(Mimarı Tahsin Bey)
(Kaynak: Web İletisi 10)

Şekil 2.20. Ankara Adliye Binası Giriş Cephesi

Ankara Türk Ocağı Binası: dönemin cephe özelliklerine uyan bir tasarıma sahiptir (Resim 2.21). Giriş aksı yükseltilmiştir. Giriş aksı üzerinde balkon tasarımı vardır. Çatısı teras çatı olarak düzenlenmiş, parapet duvarlar yükseltilerek taş işlemeli olan kısmı çatıyı gizlemiş ve dantel gibi işlenerek yapının görselliği arttırılmıştır. Giriş aksının üst katındaki pencereler tek bir sivri kemer ile gruplandırılmıştır. Zemin kat pencereleri basık kemerli iken üst kat pencereleri sivri kemerli olarak tasarlanmıştır. Pencerelerin alt kısımlarında dikdörtgen taş panolar bulunmaktadır. Arka ve yan cepheler daha sade tutulmuştur (Şekil 2.21).

Resim 2.21. Ankara Türk Ocağı (Mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu)
(Kaynak: Web İletisi 11)

Şekil 2.21. Ankara Türk Ocağı Giriş Cephesi

Ankara Tekel Başmüdürlük Binası: Süsleme açısından önemli örneklerden biri olmuştur. Üçgen ayaklı kemer sütunları, alçı kabartmadan yapılmış kemer alınlıkları, taş rozetler, geometrik ve bitki motifli dökme demir korkulukları Osmanlı mimarisini yansıtan önemli özellikleridir (Aslanoğlu, 2010). Çıkmaya da örnek verilebilecek bir yapı olmuştur. Birinci ve ikinci katının köşe yanında bulunan iki aksında çıkma yapılmıştır. Bu çıkmalar zemin kata işlemeli payandalar ile bağlanmıştır. Bu çıkmaların yapıldığı aksların üst kısmı da yine taş işlemlerle diğer kısımlardan farklılaştırılmıştır. Giriş aksında kubbe görmek mümkündür (Şekil

2.22). İkinci kattan sonra giriş kısmı bir kat daha yükseltilerek sekizgen tabanlı kubbe şeklinde tasarlanmış ve yapının giriş aksı vurgulanmıştır (Resim 2.22).

Resim 2.22. Ankara Tekel Baş Müdürlük Binası

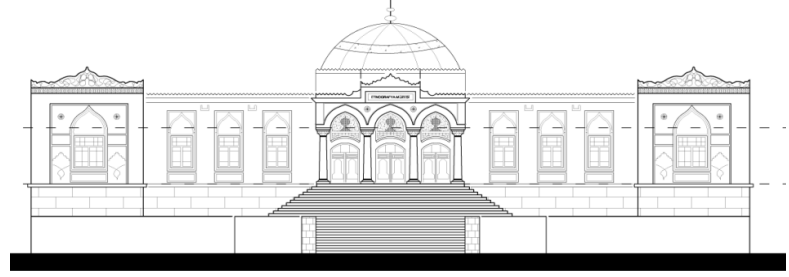

Şekil 2.22. Tekel Başmüdürlük Giriş Cephesi

Ankara Etnografya Müzesi: Cephelerde süslemeye oldukça fazla önem verilmiş binalardan biri de Ankara Etnografya Müzesi'dir (Resim 2.23). Mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıklarıyla, kemer alınlıklarında bulunan rozetlerle, bitkisel motifli süslemeleriyle, bazı bölümlerde kullanılan beyaz mermer kaplamalarla ve çini işlemleriyle oldukça farklı ve gösterişli bir bina olmuştur. Bu müze de kubbeye sahip yapılarıdır. Giriş aksının hemen üzerinde sekizgen tabanlı, Türk üçgeni ile dairesele döndürülmüş büyük bir kubbe bulunmaktadır (Şekil 2.23). Bu kubbe içeriden hissedilebilen ve Osmanlı resim sanatı tekniğiyle süslenmiş bir kubbedir.

Resim 2.23. Etnografya Müzesi
(Kaynak: Web İletisi 12)

Şekil 2.7. Ankara Etnografya Müzesi Giriş Cephesi

Konya PTT Binası: Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin cephe tasarımı açısından önemli yapılarından birisi de Konya PTT binasıdır (Resim 2.24). Giriş aksı içeri doğru çekilmiş ve yapının köşe kısımlarıyla aynı hizaya balkonlar ile gelinmiştir (Şekil 2.24). Orta aks boyunca uzanan balkonun korkuluklarında da dönemin özelliklerinden olan kağıt taş kullanılmıştır. Konya PTT Binası'nda çatı diğerlerinden biraz daha farklıdır. Bu dönemde genellikle giriş cephesinin çatısı yükseltilirken, bu binada köşe kısımların çatısı yükseltilmiş orta aksın çatısı daha aşağıda bırakılarak taş işleme ile gizlenmiştir. Köşelerde yükseltilen çatılar geniş saçaklara sahip olup, alt kısımları geometrik desenlerle kaplanmıştır. Konya PTT binasında da zemin kat pencereleri basık, üst kat pencereleri sivri kemerle tasarlanmıştır. Cephesinde oldukça fazla çini süslemeler mevcuttur. Zemin katta bu çiniler sadece kemer alınlıklarında görülürken, üst katta daha yoğun bir süsleme yapılmıştır.

Resim 2.24. Konya PTT Binası
(Mimarı Falih Ülkü)

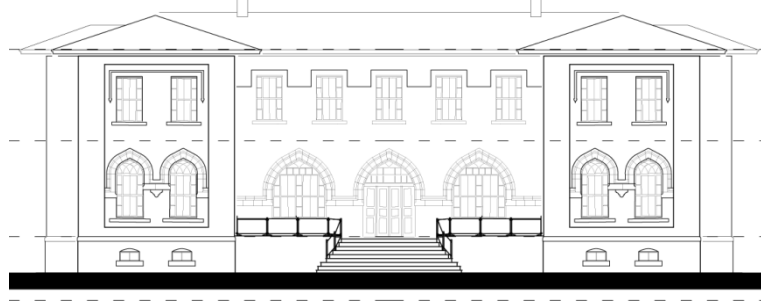
Şekil 2.8. Konya PTT Binası Giriş Cephesi

Merzifon Kara Mustafa Paşa İlkokulu: Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi özelliklerini taşıyan ancak bu özelliklerin farklı şekilde yorumlandığı bir yapıdır. Zemin kat pencereleri sivri kemerli olarak tasarlanmıştır. Üst kat ise düz pencerelerden oluşmaktadır. Tüm pencerelerin etrafında nişler bulunmakta olup, zemin kat pencereleri ikili olarak gruplandırılmıştır (Şekil 2.25). Gruplanan bu pencerelerin etrafı silme taş ile

kaplanmıştır, bitişlerinde taş işlemler bulunmaktadır. Üst kat pencerelerinin etrafında da kabartma olarak ince taş süslemeler tasarlanmıştır. Zemin kat bodrum kattan yatay kornişlerle ayrılmıştır. Üst örtüsü kırma çatı olarak tasarlanan yapının saçakları, Birinci Ulusal Dönem özellikleri itibari ile geniş tutulmuş olup alt kısımları ahşap ile kapatılmıştır. (Resim 2.25). Arka girişlerin olduğu merdivenlerde geniş, sivri kemerli pencereler ile doğal aydınlatma sağlanmıştır.

Resim 2. 25. Merzifon Kara Mustafa Paşa İlkokulu
(Kaynak: Web İletisi 13)

Şekil 2.25. Merzifon Kara Mustafa Paşa İlkokulu Giriş Cephesi

Gazi ve Latife Okulları: cephe süslemeleri dışında tam bir Birinci Ulusal Dönem yapısı olmuştur. Ön cephesi diğer cephelerine göre daha gösterişli tasarlanmıştır. Yapının zemin katında bulunan pencereler basık kemerliken üst kat pencereleri sivri kemerli tasarlanmış olup her iki katın bu pencereleri etrafında iki farklı renkte taş kaplanmıştır. Giriş aksı koyu renk taş kaplama ile vurgulanmıştır ve üzerinde kabartmalı bitkisel motifli bezemeler ile süsleme yapılmıştır. Orta aksta yapılan bu taş kaplamalar ile giriş taş kapı hissi uyandırmaktadır. Ön cephede zemin kat pencerelerinin üzerinde kare, üst kat pencerelerinin üzerinde ise dikdörtgen taş panolar bulunmaktadır. Üst kat pencereleri arasında yatay kornişle cephe hareketliliği artırılmak istenmiştir. Yapının geniş saçakları vardır ve bu saçaklar demir profiller ile taşınmaktadır. Saçak altları ahşap işleme detayları ile bezenmiştir. Kırma çatı olarak tasarlanan yapının dışarıda olan köşe aksları ana çatıdan yükseltilmiştir. Böylece yapının anıtsallığı artırılmıştır (Resim 2.26).

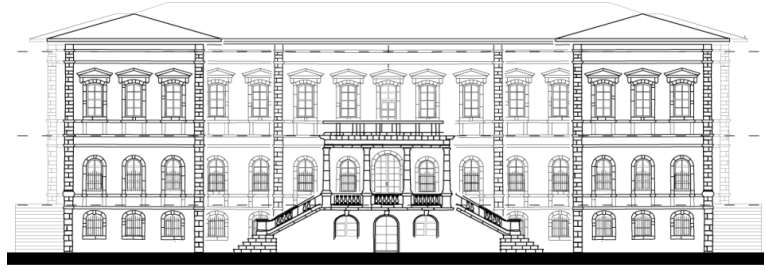
Resim 2.26. Gazi ve Latife Okulları

(Kaynak: Web İletisi 14)

Sivas Lisesi'nin tüm cepheleri aynı derecede tasarlanmıştır. Büyük bir meydan içinde simgesel olarak tasarlandığı için cepheler arasında tasarım farkı bulunmamaktadır (Resim 2.27). Bodrum ve zemin kat pencereleri basık kermerli, birinci kat pencereleri daha fazla basık kemerli tasarlanmıştır. Katlar arasında yatay ve bu yatayların arasında dikey silme detaylar bulunmaktadır. Birinci kat pencerelerinin üzerinde üçgen kabartmalı detaylar vardır. Geniş saçaklara sahip olan yapının bu saçakları yatay kademeli silmeler ile taşınmıştır. Kırma çatı ile üst örtüsü tamamlanan yapının iç avlusunun üzeri restorasyon sürecinde cam çelik üst örtü ile kapatılmıştır (Şekil 2.26). Yapının girişi, mermer korkuluklu merdivenler ve balkonu taşıyan mermer sütunlar ile vurgulanmıştır.

Resim 2.27. Gazi ve Latife Okulları
(Kaynak: Web İletisi 15)

Şekil 2.26. Sivas Lisesi Giriş Cephesi

Konya Sanayi Mektebi: Cephe özellikleriyle tam bir erken Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapısı olmuştur. Bodrum ve birinci kat pencereleri basık kemerli tasarlanmış olup zemin kat pencereleri sivri kemerlidir. Girişin üzerinde balkon vardır ve balkonun korkulukları taş malzeme kullanılarak tasarlanmıştır. Dikey simetriklik sağlanması açısından balkon üzeri de saplama çatı olarak kapatılmıştır (Şekil 2.27). Köşe akslardaki pencereler üçerli olarak gruplandırılarak kemer ile süslenmiş olup, kemer alınlıkları çini motifler ile bezenmiştir. Bu çiniler her kattaki kemer özelliğine göre tasarlanmıştır. Katlar birbirinden yine dönem özelliği olan yatay kornişler ile ayrılmıştır. Giriş aksının iki yanında bulunan akslar simetrik olarak yükseltilerek üzeri kule görünümü verecek şekilde konik formda kapatılmıştır. Bu konik formlar mekan içinde hissedilmekte ve küçük basık kemerli pencereler ile doğal aydınlanması sağlanan bu mekanlar oda olarak kullanılmaktadır. Çatısı incelenen diğer yapılardan farklı olarak çift eğimli tasarlanmış böylece çatı arası da kullanılmıştır. Bu yapının bir diğer farkı da duvarların tuğla ile kapatılmış olması ve dış cephede kesme taş taklidi sıva ile yapılmış olmasıdır (Fırat, 2005) (Resim 2.28).

Resim 2. 28. Konya Sanayi Mektebi

Şekil 2.27. Konya Sanayi Mektebi Giriş Cephesi

İncelenen yapılardan da görülmektedir ki Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi cephe tasarımı ağırlıklı olan bir dönemdir. Erken dönem, geç dönem de dahil olmak üzere hemen hemen tüm yapıların cephelerinde anıtsallığa önem verilmiştir. Plan tasarımında oluşturulan simetri cephelerde de devam ettirilmiştir. Yapılarda giriş vurgusu yapılmıştır. Giriş akslarının üzeri gerek balkon gerek çıkma gerekse kubbe gibi yapı elemanları ile desteklenmiştir. Genellikle yapıların köşe aksları yapının diğer kısımlarına göre yükseltilmiştir. Her katta pencere tasarımı farklı yapılmıştır (Tablo 2.2).

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İncelenen kamu yapıların, plan karakteristiklerine bakıldığı zaman dikdörtgen plan şemasına sahip olduğu görülmektedir. Yapılar simetrik olarak tasarlanmış, yapı girişleri ise simetri aksından sağlanmıştır. Girişlerin üzeri balkon, çıkma ve kubbe gibi yapı elemanları ile desteklenmiştir. Plan tasarımında yatay sirkülasyon genellikle simetri aksına dik olarak, I, U veya O formunda tasarlanmıştır. Düşey sirkülasyon bazen giriş aksının karşısında, bezen de yatay sirkülasyon bitişlerinde simetrik olarak tasarlanmıştır (Tablo 3.1)

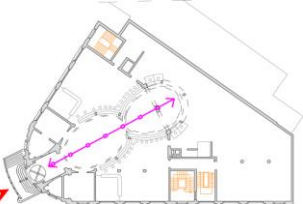
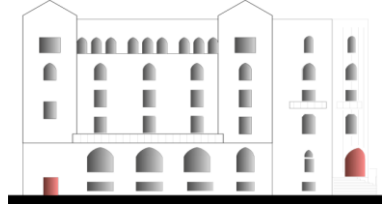
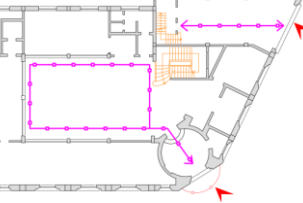
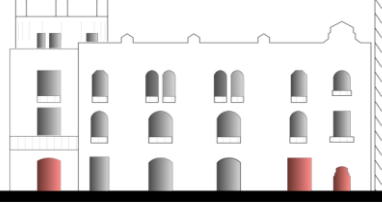
Yapıların plan karakteristikleri, yapı grubuna göre değerlendirilecek olursa şu sonuçlara ulaşmak mümkün olur: Banka binalarının birçoğu, köşe parsellerde olduğu için köşe formlu plan şemalarına sahip olup, yapılara girişin, tam köşe aksından sağlanmış olduğu ve genellikle giriş vurgusunun artırılması için üst katın balkon olarak tasarlandığı görülmüştür. Yatay sirkülasyonlarının O ya da U şeklinde genel bir formda tasarlandığını, düşey sirkülasyonun ise birden fazla ve dağınık olarak tasarlandığını söylemek mümkündür (Tablo 3.1). Bakanlık binaları incelendiğinde, karmaşık ama genellikle dikdörtgen plan şemasına sahip oldukları söylenebilir. Yine simetri aksından ve balkonlu girişler tasarlanmıştır. Yatay sirkülasyonun simetri aksına dik konumlandığı ve yine simetrik bir düşey sirkülasyon olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3.1) (Tablo

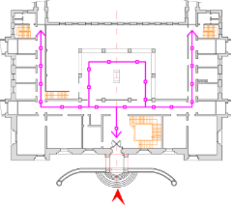
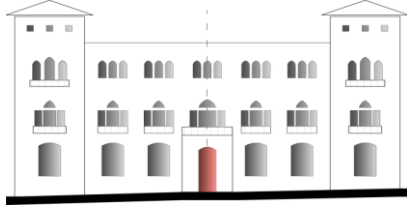

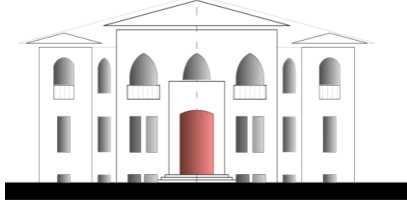
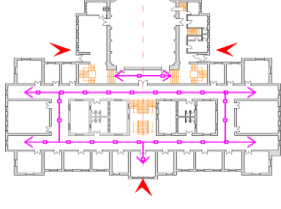
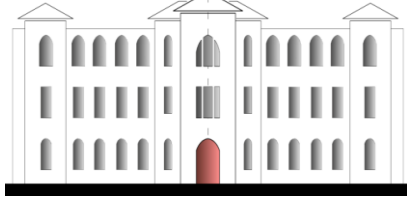
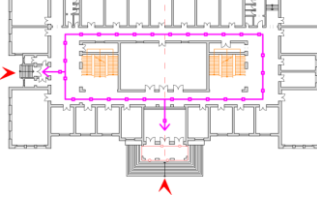
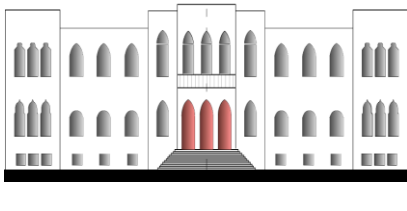
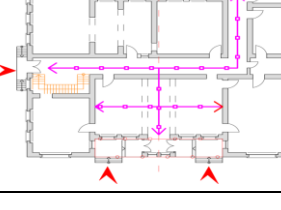
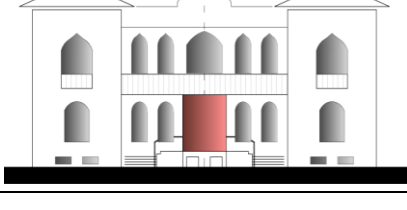
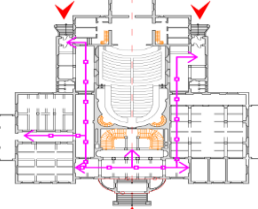
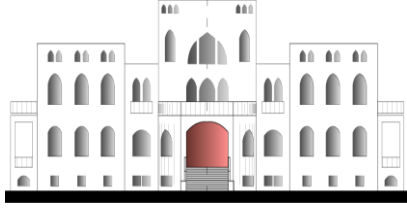
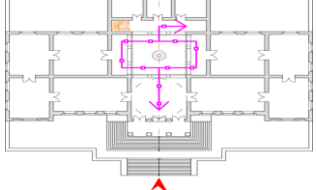
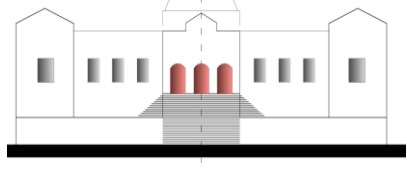
3.1). Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde yapılan diğer kamusal binalara bakıldığında zaman, plan şemalarının çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Bu yapılar daha büyük ölçekli yapılar olup yine simetrik özelliğe sahiptir. Köşe parsellerde konumlanmış kamusal yapılar da görmek mümkündür. Simetrik olarak tasarlanmış yapılara girişlerin yine simetri aksından olduğu, yatay ve dikey sirkülasyonların ise daha karmaşık tasarlandığı tespit edilmiştir (Tablo 3.1). Eğitim yapılarını kendi içinde ikiye ayırıp ilkökuller yapılarının plan karakteristiklerine bakıldığında zaman, dikdörtgen plan şemasına sahip olduğu, birçoğunun simetrik tasarlandığını söyleyebiliriz. Yapılara girişlerin simetri aksı üzerinden sağlandığı, simetri aksına da dik bir yatay sirkülasyon planlanmış olduğu görülmektedir. Yapı merdivenlerinin genellikle yatay sirkülasyon sonlarında ve simetrik olarak tasarlandığı tespit edilmiştir (Tablo 3.1). İncelenen eğitim yapılarından lise binalarına bakıldığında ise, ilkökuller yapılarının plan özelliklerinin tamamını sağladığı görülmüştür. İlkokuller yapılarından farklı olarak giriş akslarının üst katlarında genellikle balkon tasarımı yapıldığı tespit edilmiştir (Tablo 3.1).

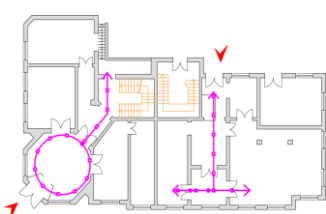
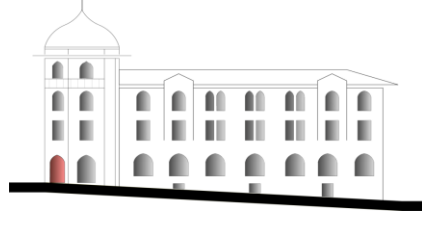
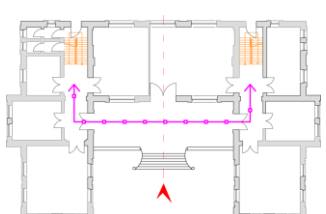
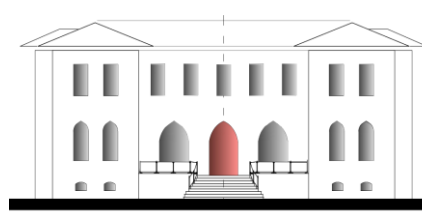
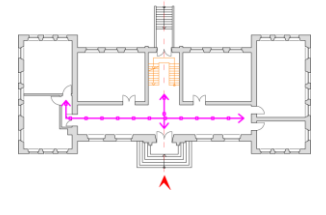
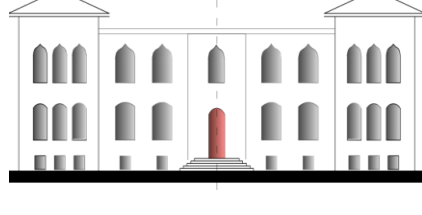
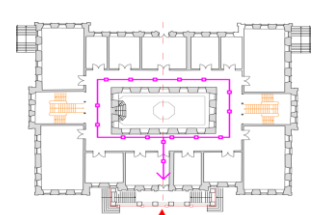
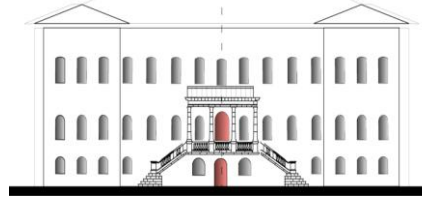
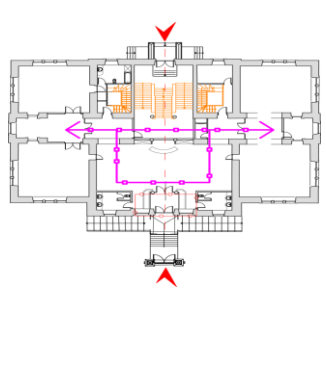
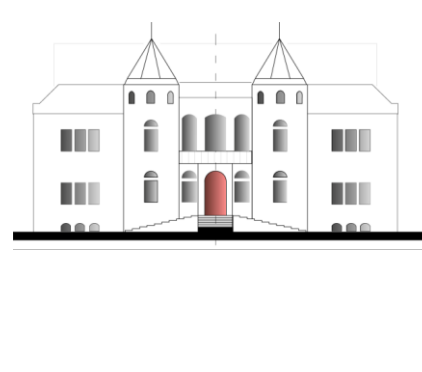
İncelenen kamu binalarının cephe karakteristiklerine bakıldığında zaman, simetrik plan şemasından dolayı simetrik cephelerin meydana geldiği görülmüştür. Yapı girişlerinin simetri aksından sağlanan kısımlarında balkon, çıkma, kubbe ve çatıda oluşturulan kot farklarından dolayı vurgulandığı tespit edilmiştir. Yapılar hem yatayda hem de dikeyde kademeli formlarla desteklenmiş, her katta bulunan pencere düzenleri farklı olarak tasarlanmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde tasarlanan yapıların çatıları genellikle kırma çatı olmakla beraber teras çatıların da bulunduğu gözlemlenmiştir. Cephe tasarımında anıtsallığı arttırmak adına son katlarda kubbe, konik veya yoğun taş işleme yapıldığı tespit edilmiştir (Tablo 3.1).

Cephe karakteristiklerini yapı gruplarına göre değerlendirmek gerekirse, banka yapılarında, daha çok köşe parselde bulunduğu için dairesel cepheler görmek mümkün olmuştur. Son katlarda bazı bölümler yer yer yükseltilmiştir ki, bu genellikle girişin yani yapının tam köşesinin üzeri olmuştur. Girişlerin üst katlarında balkon ya da geniş, abartı saçaklar ile vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Genellikle zemin katlarda basık, diğer katlarda sivri kemerli ve son katlarda ise pencere düzeni değişerek gruplu pencere sisteminin tasarlandığı görülmüştür. Çatıların genellikle gizli çatı olarak kırma çatı şeklinde düzenlendiği tespit edilmiştir (Tablo 3.1). Bakanlık yapılarında, yine kademeli bir cephe düzeni olduğu, simetri aksından girişlerin sağlandığı, giriş akslarının taç kapı görünümünde abartıldığı görülmüştür. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin neredeyse tüm örneklerine bakıldığında zaman görüldüğü üzere, her katta pencere düzeni ve biçimi farklı olarak tasarlanmıştır. Kütle formu yine farklı kotlarda tasarlanmış yapı olarak düzenlenmiş, genellikle kırma çatı yapılmıştır (Tablo 3.1) (Tablo 3.1). Diğer kamusal yapılarda, cephelerin daha bir özenli tasarlandığı tespit edilmiştir. Yapılar kubbelerle, dantel gibi taş işçiliği ile desteklenmiştir. Kütle formuna bakıldığında zaman yine kademeli bir cephe karakteristiği görmek mümkündür. Her katta farklı pencere biçimleri tasarlanmıştır. Son katlarda giriş aksları yükseltilmiş, kubbe ya da taş işlemeli bezemelerle desteklendiği görülmüştür (Tablo 3.1). İncelenen ilkökuller yapılarına bakıldığında zaman, yüksek girişli parçalı bir cephe, her katta farklı pencere düzeni, simetrik tasarım ve kotları farklı tasarlanmış kırma çatılar görmek mümkündür (Tablo 3.1). Lise yapılarında ise bu özelliklere ek olarak, giriş vurgusunun daha arttırıldığı, girişlerin üzerinin balkon olarak tasarlandığı, balkon korkuluklarının taş ya da dökme demirden özenli olarak yapıldığı, erken dönem yapılarının çatı örtülerinde yükseltilmiş konik üst örtü olduğu, son dönem yapılarında ise Modern Mimarlık Dönemi etkilerinin görüldüğü tespit edilmiştir (Tablo 3.1).

Tablo 3.1. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları Plan ve Cephe Analizi

Ankara İş Bankası		<p>-Genellikle köşe parsellerde buldukları, dikdörtgen plan şemasına sahip olanların da olduğu görülmüştür.</p> <p>-Dikdörtgen plan şemasına sahip olanlar genellikle simetrik olarak tasarlanmıştır.</p>	
İzmir Roma Bankası		<p>-Yine dikdörtgen olarak tasarlanan yapıların girişlerinin genellikle simetri aksından sağlanmış olduğu görülmüştür.</p> <p>-Giriş aksının vurgusunun artması adına üst katlarda, balkon tasarımı yapılmıştır.</p>	

Ankara Ziraat Bankası		<p>-Yatay sirkülasyonlar O ya da U formunda tasarlandığı,</p> <p>-Düşey sirkülasyonun ise birden fazla ve dağınık olarak köşe planlı yapılarda, yatay sirkülasyona takılmış simetrik olarak da dikdörtgen planlı banka binalarında görülmektedir.</p>	
II. TBMM		<p>-Genellikle dikdörtgen plan şemasına sahip oldukları görülmektedir.</p> <p>-Simetrik olarak tasarlanmışlardır. Yapılan ekler ile simetrikliğin bozulduğu yapılar da vardır.</p>	
Adliye Sarayı		<p>-Yapı girişlerinin genellikle simetri aksından sağlanmıştır.</p> <p>-Giriş aksının vurgusunun artması adına üst katlarda, balkon gibi mimari öğelerin bulunmaktadır.</p> <p>-Yatay sirkülasyonun simetri aksına dik olarak tasarlandığı görülmektedir.</p>	
Hariciye Vekaleti		<p>-Düşey sirkülasyonun ise simetrik olarak yatay sirkülasyonun bitişlerinde konumlandığı tespit edilmiştir.</p>	
Konya Pt		<p>-Plan şemalarının çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Bu yapılar daha büyük ölçekli yapılar olup yine simetrik özelliğe sahiptir.</p> <p>-Köşe parsellerde konumlanmış kamusal yapılarda görmek mümkündür.</p>	
Ankara Türk Ocağı		<p>-Simetrik olarak tasarlanan yapılarda yapı girişlerinin genellikle simetri aksından sağlanmış olduğu görülmektedir.</p>	
Etnografya Müzesi		<p>-Giriş aksının vurgusunun artması adına üst katlarda, balkon, çıkma gibi mimari öğelerin bulunduğu,</p> <p>-Yatay ve düşey sirkülasyon fonksiyona göre tasarlanmıştır.</p>	

Tekel Baş Müdürlük			
Kara Mustafa Paşa İlkokulu		<p>-Dikdörtgen plan şemasına sahip oldukları ve genellikle simetrik olarak tasarlandığı,</p> <p>-Yapı girişlerinin genellikle simetri aksından ve orta akstan sağlanmış olduğu,</p>	
Tip İlkokul		<p>-Yatay sirkülasyonun simetri aksına dik olarak I ya da U formunda tasarlandığı,</p> <p>-Düşey sirkülasyonun ise simetrik olarak yatay sirkülasyonun bitişlerinde konumlandığı yada giriş aksın üzerinde tasarlandığı tespit edilmiştir.</p>	
Sivas Erkek Lisesi		<p>-Dikdörtgen plan şemasına sahip oldukları,</p> <p>-Genellikle simetrik olarak tasarlandığı,</p> <p>-Yapı girişlerinin genellikle simetri aksından ve orta akstan sağlanmış olduğu,</p>	
Konya Sanayi Mektebi		<p>-Giriş aksının vurgusunun artması adına üst katlarda, balkon gibi mimari öğelerin bulunduğu,</p> <p>-Yatay sirkülasyonun simetri aksına dik olarak O ya da U formunda tasarlandığı</p> <p>-Düşey sirkülasyonun ise simetrik olarak yatay sirkülasyonun bitişlerinde konumlandığı tespit edilmiştir.</p>	

4. KAYNAKÇA

- Acer, Ö. (2016). Tarihi-Mimari Yapılar Ulusal Mimarlık Akımına Yozgat'tan Örnek Bir Yapı: Cumhuriyet Mektebi/İlkokul Binası, I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı, 4, 382-383.
- Alpagut, L. (2005). Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara' da Ki Eğitim Yapıları, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 7-176.
- Aslanoğlu, İ.(2010). Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Bilge Kültür Sanat, Türkiye-İstanbul, 17-271
- Fırat, N. İ., (2005). Konya' Daki Eski Sanayi Mektebi, Vakıflar Dergisi, 29, 352-358.
- Erdoğan, H. A. (2009) Konya' da cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı ve kamu binaları, TMMOB Mimarlar Odası Cumhuriyet' in Mimarlık Mirası Sempozyumu, Ankara, 313.
- Hasol, D.(2017). 20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı, Yem Yayın, Türkiye-İstanbul, 12-35.
- Kemal, A.(1933). Roma Bankası ve Amerikan Konsoloshanesi, Arkitekt, 1933-12, 368.

- Sıkıçakar, A. (1991). “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi” Giriş Cepheleri Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 4-146.
- Sözen, M. (1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 27-167.
- Sözen, M. ve Dülgerler, O. N. (1978). Mimar Muzaffer’ İn Konya Öğretmen Lisesi, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi, 4-1, 104-128.
- Şenyurt, O.(2011). Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim Ve Dönüşüm, Doğu Kitapevi, İstanbul, 31-250.
- Web İletisi 1: <https://mttd.files.wordpress.com/2013/01/cumhuriyet-dc3b6nemi-ve-sonrasc4b1-2013.ppt> [Ziyaret Tarihi: 06.01.2018]
- Web İletisi 2: https://www.academia.edu/4070668/%C3%96zlem_ACER_I.Ulusal_Mimarl%C4%B1k_Ak%C4%B1m%C4%B1 [Ziyaret Tarihi: 06.01.2018]
- Web İletisi 3: http://www.mimarlikmuzesi.org/Collection/Detail_hariciye-vekaleti-binasi-t-ckultur-bakanligi_10045.aspx (Son Erişim:14.07.2016)
- Web İletisi 4: <http://www.panoramio.com/photo/21812891> (Son Erişim: 14.07.2016)
- Web İletisi 5: <http://www.arkitera.com/haber/1530/turk-ocaklari-merkez-binasindan-ankara-devlet-resim-ve-heykel-muzesine> (Son Erişim: 14.07.2016)
- Web İletisi 6: <http://www.tamsanat.net/sanatcilar/eserleri.php?sanatci=76&album=31> (Son Erişim: 19.07.2016)
- Web İletisi 7: <https://twitter.com/AnkaraApartman> (Son Erişim: 14.07.2016)
- Web İletisi 8: <http://secreturkey.com/sivasta-gorulecek-yerler.html> (Son Erişim: 26.07.2016)
- Web İletisi 9: <http://ankaraarsivi.atilim.edu.tr/libinstitutional/view/id/1871/Hariciye-Vekleti/?lang=tr> (Son Erişim: 21.07.2016)
- Web İletisi 10: <http://www.mimdap.org/?p=18069> (Son Erişim: 14.07.2016)
- Web İletisi 11: <http://www.eba.gov.tr/gorsel/bak/4524836f0649946ae4da7ab91e458ff061677ba89e017> (Son Erişim: 14.07.2016)
- Web İletisi 12: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ankara_Etnografya_M%C3%BCzesi#/media/File:Ankara_Etno%C4%9Frafya_M%C3%BCsezi.JPG (Son Erişim: 21.07.2016)
- Web İletisi 13: <http://www.mustafaturgut.com.tr/bayram-sabahi-ve-keskek-merzifon/>(Son Erişim: 26.07.2016)
- Web İletisi 14: <http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/kulliyeye-aturk-okulu-cikti-703813/> (Son Erişim: 29.01.2018)
- Web İletisi 15: <http://www.isteataturk.com/haber/6360/istanbul-pera-palace-hotel-aturk-muze-odasi> (Son Erişim: 26.07.2016)